valmistusele järgnes tormijooks. Linn oli sunnitud alistuma. Nagu varemategi sõdade ajal, ei täitnud venelased ka nüüd kapitulatsiooni tingimusi ning tarvitasid vägivalda Tartust lahkuvate kodanikkude ja Rootsi garnisoni kallal.

Rootsi kuningas Kaarel XII-da ilmumine 1704. a. lõpul Saksist Poolasse, 1708. a. algusel Grodno võtmine ja Smargonisse peatumajäämine tekitas tsaaris kartuse, et Kaarel ja Löwenhaupt operatsiooni Pihkva sihis ette võtavad. Kaheldes Tartu kodanikkude truuduses laskis Peeter I 1708. a. veebruarikuul viia linna saksa soost kodanikud, arvult 824, Vologdasse, Kaasani ja Ustjugi, kus nad pidid äärmises viletsuses elama. Kui Kaarel oma vägedega Radoskovitsest edasi läks ja venelasi Holovtsiini juures lõi, kartis tsaar ikkagi rootslaste operatsiooni põhjasihis; seepärast hävitati tema käsul juulikuu keskel 1708. a. Tartu täiesti ja Vene väed lahkusid siit Pihkvasse. Kindluse müürid lastakse püssirohuga õhku, linn pannakse põlema, kuna venelased linnas rüüstamist toimetavad.

Tartu linn oli seega Põhjasõjas täiesti rusuhunnikuks tehtud ja elanikud Venemaale viidud. Kui sõjakära vähemaks jäänud, otsis mõni eestlane siin-seal linna varemeis varjupaika. 1714. a. algusel saavad endised Tartu kodanikud luba kojutulekuks. Ent paljud neist olid võõrsil häda ja viletsuse tõttu hukkunud. Kaua ja suurte viivitustega kestis ellujäänute tagasitulek. Kodupaigas ootasid neid ahervarred ja vaesus. Aegapidi kerkivad varemeile väikesed õlgkatustega puumajakesed. Kiriku puudusel peetakse jumalateenistust küünides. 1718. a. valitakse oma kirikuõpetaja ja alles 1719. a. võidakse Jaani kiriku ehitamisega algust teha. Sise- kui ka välismaal kogutakse raha Jaani kiriku ülesehitamiseks.

Alles 1719. a. moodustatakse hädapäraselt mingisugune linnanõukogu, millel veel 1725. a. oli ainult 6 liiget. Linna-nõukogul ei ole oma maja ja istungeid peetakse üksikute linnanõunikkude majus. Mõlema gildi liikmete arv ulatus 1721. a. ainult 11 isikuni ja veel 1725. a. oli linnal ainult 92 kodanikku. Väiklane kadedus ja protsessi-isu sööb linna ja kodanikkude energiat ja vaeva, „jäneseid" kiusatakse taga ja tsunftid riidlevad endi vahel tööde pärast.

18. aastasajal sai linn mitu korda ka tulekahjudest kannatada: a. 1758, 1763 ja 1775. Viimasel, suurimal tulekahjul, põlesid 400 elamut ühes kõrvalhoonetega maha. Suures hädas ja viletsuses otsisid arvurikkad perekonnad peavarju nüüd keldreist, tuleroovidest jne. Heldete andidega ja tsaarinna Katariina II poolt antud laenuga suudetakse linn uuesti üles ehitada; nüüd tehakse seda hoolikalt väljatöötatud plaani järele, õgvendatakse kesklinna tänavaid jne. (225. joon.).

Katariina II valitsuse ajal ehitatakse Tartusse ka Kivisild, mis a. 1783 valmis saab. Endised tulekahjud olid näidanud, kuivõrt kardetavad on puuehitused, ja seepärast kohustati kodanikke kesklinnas ainult kivimaju ehitama. Sellal kui Kivisilda ehitati, kerkis üles ka nägus linna raekoda.

Linna teine õitse-aeg kuulub 19. aastasajasse, mil linn küll ei olnud enam hansa-aegne jõukas ja vägev transiitkaubanduse-linn, vaid